

СЪТРУДНИЧЕСТВО В БОРБАТА С ГОРСКИТЕ ПОЖАРИ НА БАЛКАНИТЕ

Доц. д-р Али Чакър

Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ – Варна

Резюме: Балканският регион е изключително уязвим към нарастващата честота и интензивност на горските пожари, дължащи се на изменението на климата и неефективните практики за управление на земите. Регионалното сътрудничество е ключово за изграждането на устойчивост срещу този трансграничен проблем, като се фокусира върху засилване на превенцията, готовността и съвместната реакция. Инициативи като програмите за трансгранично сътрудничество (Механизмът за гражданска защита на ЕС) улесняват обмена на знания, обучението на доброволчески и професионални екипи и разработването на общи стратегии и ранни предупредителни системи. Целта е да се подобри оперативният капацитет на национално ниво и да се осигури координирана, бърза и ефективна защита на човешкия живот, имуществото и критично важните екосистеми в целия регион.

Ключови думи: Балкански регион, горски пожари, трансгранично сътрудничество

COOPERATION IN FOREST FIRE FIGHTING IN THE BALKANS

Assoc. Prof. Dr. Ali Chakar

Varna Free University “Chernorizets Hrabar” – Varna

Abstract: The Balkan region is highly vulnerable to the increasing frequency and intensity of forest fires due to climate change and ineffective land management practices. Regional cooperation is key to building resilience against this cross-border problem, focusing on strengthening prevention, preparedness and joint response. Initiatives such as cross-border cooperation programmes (EU Civil Protection Mechanism) facilitate knowledge exchange, training of volunteer and professional teams and development of common strategies and early warning systems. The aim is to improve operational capacity at national level and ensure coordinated, rapid and effective protection of human life, property and critical ecosystems across the region.

Key words: Balkan region, forest fires, cross-border cooperation

1.Нарастване на риска от горски пожари на Балканите

През последните години Балканският полуостров се сблъсква с все по-чести и интензивни горски пожари, явление, което е пряко свързано с климатичните промени [2]. Горските пожари нанасят както преки щети като унищожаване на дървесина, сгради и животни, така и косвени щети, които включват дългосрочна ерозия на почвата, загуба

на биоразнообразие, замърсяване на водите и негативни ефекти върху човешкото здраве и икономиката. Косвените щети често надвишават по мащаб преките разрушения[3,4,5,6]. За намаляване риска и щетите от горските пожари се налага коренна промяна в принципа на изграждане на инфраструктурата в зоните, граничещи с горски масиви [7,8].

Сезонът на пожарите през 2025 г. бе особено показателен за тази тенденция. Нови сателитни оценки от космическата програма „Коперник“ показват, че през 2025 г. в Европейския съюз са унищожени около 8948 кв. км, което е най-голямата площ от 2006 г. насам [3]. Горещата вълна, обхванала континента, доведе до множество катастрофални пожари, които едновременно засегнаха страни като България, Гърция, Черна гора, Албания, Испания и Северна Македония [1, 4, 5].

Този ескалиращ проблем прави международното сътрудничество не просто желано, а абсолютно необходимо. Националните системи за гражданска защита често се оказват недостатъчни, когато се изправят пред бедствия от такъв мащаб и интензивност. Докладът анализира основните механизми за международна подкрепа, като разглежда конкретни случаи от 2025 г., идентифицира системни предизвикателства и предлага стратегически препоръки за изграждане на по-устойчива регионална система за реакция.

2. Основната рамка за международно сътрудничество

2.1. Механизмът за гражданска защита на ЕС (МГЗ на ЕС) като крайъгълен камък

В основата на международното сътрудничество на Балканите стои Механизмът за гражданска защита на Европейския съюз. Този механизъм функционира под мотото „Солидарността не познава граници“ [1] и има за цел да координира подкрепата от държавите членки на ЕС и участващите страни. Той се активира, когато една държава отправи официално искане за помощ към Центъра за координация на спешните операции (ERCC) на Европейската комисия [1,5]. ERCC работи 24/7 и служи като централен комуникационен възел, който свързва засегнатата страна с предлагащите помощ държави [1]. Важен аспект на механизма е, че той подкрепя структури на местно и национално ниво не само в реакцията на бедствия, но и в тяхната превенция и готовност [6]. Това подчертава стратегическия подход, който се стреми да изгради дългосрочна устойчивост, а не просто да реагира на непосредствени кризи.

Пример за разширяването на регионалното сътрудничество е пълноправното членство на Албания в Механизма от ноември 2022 г. [7]. Тази интеграция засилва регионалния отпечатък на МГЗ на ЕС и позволява на страната да се възползва пълноценно от координационната рамка и ресурсите на ЕС.

2.2. Двустранни и други канали за сътрудничество

Въпреки че МГЗ на ЕС е основният механизъм, сътрудничеството не се ограничава само до него. Помощта може да бъде предоставяна и чрез двустранни споразумения или други международни рамки. Пример за това е искането на Черна гора за помощ от механизмите на НАТО, като част от нейната реакция на сложната ситуация с пожарите

[1]. Тези допълнителни канали за взаимодействие предлагат гъвкавост и директна подкрепа между съседни страни и военни съюзи, допълвайки капацитета на МГЗ на ЕС.

Безпрецедентният брой от 16 активации на механизма до средата на август 2025 г., което се равнява на общия брой за цялата 2024 г., е ясен индикатор за ескалиращия мащаб на заплахата от пожари. Този ръст не само отразява тежестта на кризата, но и демонстрира нарастващото доверие и разчитане на МГЗ на ЕС като централен орган за координация. Фактът, че държави като Испания са го активирали за първи път за горски пожари през 2025 г., а държави като Албания, Гърция и Северна Македония са поискали помощ по три пъти [4,5,9], показва, че механизмът е успешно интегриран в националното планиране за извънредни ситуации и се възприема като надеждна и съществена част от стратегията за реагиране, а не като крайна мярка.

3.Сезонът на пожарите през 2025 г.

3.1. Година на безпрецедентни активации

Сезонът на пожарите през 2025 г. беше белязан от рекорден брой активации на МГЗ на ЕС, което подчерта едновременната нужда от помощ в множество държави. До средата на август са отчетени 16 активации, което е равно на общия брой активации за цялата предходна година [4]. Големи площи земя бяха унищожени, като сателитни оценки показват, че това е най-лошият сезон от почти две десетилетия [3]. Държави като Гърция, Испания, България, Черна гора и Албания едновременно поискаха помощ, което постави на изпитание капацитета на механизма [4].

3.2. Многонационални отговори и взаимопомощ в действие

Отговорът на кризата демонстрира силната солидарност и сътрудничество в региона.

3.2.1.Ролята на България

България активно участва в международната помощ, изпращайки екипи за борба с горски пожари в Гърция за четвърта поредна година [10,11]. Екип от 20 пожарникари с три специализирани пожарни автомобили беше предислоциран в района на Солун като превантивна мярка, но беше готов да се включи и в реални операции [10]. Освен това, български пожарникари успешно са потушили пожар край Крива Паланка в Северна Македония, докато гръцки самолети тип „Канадер“ са помагали в района на Дойран [12].

Въпреки тези похвални усилия, случаят с България разкрива един съществен парадокс. Докато страната изпраща помощ в чужбина, тя самата е една от десетте най-засегнати държави от горски пожари в ЕС през 2025 г., като са загубени около 300 000 декара гори [13]. Пожарникарите се борят с пламъци в труднодостъпни райони, като разчитат на адаптирани военни хеликоптери, които са значително по-малко ефективни от специализираните противопожарни самолети [13]. Тази ситуация показва критичен пропуск в националната политика – способността да се допринесе за регионалната солидарност, докато същевременно се изпитва недостиг на основни вътрешни ресурси за справяне със собствените кризи. Това подчертава, че ефективността на

международните механизми зависи пряко от силния национален капацитет на всяка отделна държава.

3.2.2.Помощ за Албания

В отговор на искането за помощ от страна на Албания, Европейската комисия мобилизира въздушни активи на **rescEU** от Хърватия, България, Италия, Чехия и Словакия. Румъния също изпрати многоцелеви военен самолет, модел C-27J Spartan, с капацитет от 6 тона вода, който беше подкрепен от самолет C-130 Hercules за логистична подкрепа [4,14].

3.2.3.Помощ за Черна гора

За борба с пожарите в Черна гора бяха разположени активи на **rescEU** от Чехия, Хърватия и Италия. Двустранна помощ пристигна и от съседни страни като Сърбия, Босна и Херцеговина и Унгария, както и от Австрия и Швейцария, които изпратиха наземни екипи. Случаят с Черна гора обаче разкрива едно критично институционално предизвикателство: забавянето на властите да поискат помощ, което е коствало ценно време в борбата с огъня. Това показва, че дори най-добре координираните международни механизми са безполезни без своевременното и адекватно вземане на решения от страна на националните власти.

4. Технически и оперативни стълбове на сътрудничеството

4.1. Ролята на съвременните технологии

Технологиите играят все по-важна роля в международното сътрудничество. Сателитни системи като „Коперник“ и „Галилео“ предоставят ключова информация в реално време. Тези системи картографират с голяма прецизност засегнатите от пожари, наводнения и свлачища райони и предават информацията на националните спасителни центрове [1]. Данните от „Коперник“ осигуряват най-точното възможно ръководство за спасителните екипи на терен, включително карти на засегнатите райони и пътища за достъп на хеликоптери [1]. Друг пример за технологично сътрудничество е разработването на цифрови инструменти като **FireGIS**, чиято цел е оценка на риска от горски пожари в реално време [17].

4.2. Съвместно обучение и оперативна съвместимост

Основна цел на сътрудничеството е постигането на „оперативна съвместимост“ (interoperability) - екипи от различни държави да могат да работят заедно безпроблемно, използвайки хармонизирани протоколи и съвместимо оборудване [17]. Това се постига чрез съвместни обучения и учения. Проекти като **INEREP** и **STREAM 2** изрично финансират такива дейности, което показва, че е налице стратегически инвестиционен фокус върху подобряването на този капацитет [17,18].

5. Системни предизвикателства и постоянни пропуски

Въпреки успехите на международното сътрудничество, съществуват значителни предизвикателства, които възпрепятстват пълната му ефективност.

5.1. Критична оценка на националния капацитет

Един от основните проблеми е недостигът на специализирана техника и обучение на национално ниво. В целия регион се наблюдава липса на достатъчно специализирани въздушни средства за гасене на пожари [1,13]. Вместо това, държавите често разчитат на военни хеликоптери, които са адаптирани за тази цел, но имат значително по-нисък капацитет за пренасяне на вода и са по-малко ефективни [13]. Отделно от това, се отбелязва и недостатъчното обучение на пожарникарите и доброволците, както и липсата на адекватно оборудване като водоноски и маски [1].

5.2. Административни и институционални пречки

Проблемите не са само технически, но и бюрократични. Ефективното сътрудничество е възпрепятствано от трудности в съгласуването на трансграничните процедури за обществени поръчки, както и от забавяния в доставките на специализирана техника [17]. Допълнителна пречка е липсата на стандартизиран подход при събирането и споделянето на данни, което е от съществено значение за дигитални инструменти като FireGIS [17]. Наличието на голям брой национални закони, регулиращи противопожарната защита, в комбинация с липсата на надеждни и обобщени статистически данни, възпрепятстват един хармонизиран регионален подход [2].

5.3. Сложности при военно-гражданската координация

Използването на военни активи за граждански цели, както беше случаят с разполагането на румънски военни самолети в Албания [14,15,16] е от ключово значение. Това обаче може да представлява меч с две остриета. Въпреки че военните ресурси са жизненоважни, те често не са специално проектирани за гасене на пожари. Документацията, свързана с големи военни учения като „Immediate Response 25“ и „Balkan Sentinel“ [19,20,22] показва, че фокусът е върху тренировки по бойна стрелба и защита от CBRN (химически, биологични, радиологични, ядрени) заплахи, без да се споменават учения за гасене на пожари. Този факт показва възможна липса на интеграция между подготовката за отбрана и нуждите на гражданската защита. За да се отговори на този проблем, се предлага актуализация на регламента на МГЗ на ЕС, която изрично включва рамка за засилено военно-гражданско сътрудничество [23].

6. Стратегически инициативи за бъдеща устойчивост

6.1. Анализ на финансирани от ЕС трансгранични проекти

В отговор на предизвикателствата, ЕС инвестира в дългосрочни проекти, насочени към структурно укрепване на регионалния капацитет.

- **Проект STREAM 2:** С бюджет от 24.3 милиона евро, този проект между Румъния и България цели да подобри безопасността и защитата на населението в трансграничния регион [18]. Партньори са Главният инспекторат за извънредни ситуации на Румъния и Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ в България. Целите включват създаването на трансгранични центрове за реакция, съвместни обучения и закупуването на специализирана техника като пожарни автомобили и мобилни лаборатории [21,22,23,24];

- **Проект INEREP:** Този проект, с бюджет от 14.84 милиона евро, обединява Хърватия, Босна и Херцеговина и Черна гора [17]. Целите са укрепване на колективния капацитет за реакция на природни бедствия, съвместно планиране, доставка на оборудване и разработване на цифрови инструменти като FireGIS [17,19,20].

Значителното финансиране и многогодишният характер на тези проекти показват, че подходът се измества от временна помощ към изграждане на устойчив и интегриран капацитет. Тези инициативи не са просто ad-hoc пакети от помощи, а са предназначени да създадат трайни институционални решения и да преодолеят административните бариери, които исторически са възпрепятствали ефективното сътрудничество.

6.2. Препоръки за политика и инвестиции

Бъдещата устойчивост на региона ще бъде подкрепена от три ключови стълба. Първият е значителното увеличение на финансирането за МГЗ на ЕС, като Европейската комисия е решила да отдели 10.7 милиарда евро за периода 2028–2034 г. [1]. Тази инвестиция ще засили не само капацитета за реакция, но и мерките за превенция и готовност. Вторият стълб е засилената военно-гражданска интеграция. Предложеният нов регламент на МГЗ на ЕС е пряк отговор на оперативните предизвикателства и ще осигури подобрена координация между различните сектори [23]. Третият, и най-важен, стълб е на национално ниво. Опитът на държави като България показва, че националните правителства трябва да увеличат собствените си инвестиции в специализирано оборудване, особено във въздушни активи. Това ще намали зависимостта от международна помощ и ще укрепи цялостния капацитет на региона [13].

7. Заключение: Път към засилена регионална солидарност

Международното сътрудничество при гасенето на пожари на Балканите е в преломен момент. Механизмът за гражданска защита на ЕС се е доказал като мощен и отзивчив инструмент за солидарност, който е незаменим в условията на ескалираща криза. Рекордният сезон на 2025 г. ясно показва, че без този механизъм, мащабът на бедствието би бил много по-голям [1].

Въпреки това, анализът разкрива, че ефективността на тази международна рамка е ограничена от системни пропуски на национално и институционално ниво. Липсата на специализирани активи, като противопожарни самолети, и административните пречки при трансграничните операции са основни бариери. Истинската устойчивост ще бъде постигната само когато международната помощ бъде допълнена от стабилен и добре финансиран национален капацитет.

С оглед на стратегическите инициативи, които се финансират от ЕС, и предложените актуализации на политиките, пътят към по-интегрирана и устойчива система за реагиране е ясен. Необходим е ангажимент от страна на националните правителства за трайни инвестиции в превенция, подготовка и оперативна съвместимост, за да се гарантира, че регионът е по-добре подготвен за бъдещите предизвикателства, които климатичните промени неизбежно ще породят.

ЛИТЕРАТУРА:

1. <https://webalkans.eu/en/stories/eu-solidarity-knows-no-borders/>
2. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/cc077db9-ddd4-4788-bf8b-492055a3aad3_en?filename=ipa_ii_2019-near-echo.11_flood_and_forest_fires.pdf
3. Цекова М., Преки щети, които горските пожари нанасят върху пътната инфраструктура, Електронен журнал на ВСУ "Ч.Храбър"; гр.Варна, бр.23-2025, стр.868-874, ISSN 1313-7514
4. Цекова М., Косвени щети, които горските пожари нанасят върху пътната инфраструктура, Електронен журнал на ВСУ "Ч.Храбър"; гр.Варна, бр.23-2025, стр.875-882 ISSN 1313-7514
5. Цекова М., Икономически щети, които горските пожари нанасят върху пътната инфраструктура, Електронен журнал на ВСУ "Ч.Храбър"; гр.Варна, бр.24-2025, стр.32-40 ISSN 1313-7514
6. Цекова М., Фактори, влияещи върху уязвимостта на пътната инфраструктура към горски пожари, Електронен журнал на ВСУ "Ч.Храбър"; гр.Варна, бр.23-2025, стр.41-47-ISSN 1313-7514
7. Цекова М., Пожарна безопасност и устойчиво строителство: предизвикателства и иновации, Научен атлас: Електронно научно списание, гр.Кърджали, ISSN 2738-7518
8. Цекова М., *Пожарна безопасност и устойчиво строителство: най-добри практики за интегриран дизайн*, Научен атлас: Електронно научно списание, гр.Кърджали, ISSN 2738-7518
9. <https://www.investor.bg/a/519-ekologiya/418008-gorskite-pozhari-v-evropa-sa-unishtozhili-nay-mnogo-zemya-ot-blizo-20-godini>
10. https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/news-stories/news/eu-civil-protection-mechanism-responds-multiple-wildfires-across-continent-2025-08-14_en
11. <https://defence24.com/geopolitics/massive-wildfires-across-europe-can-the-eus-support-hold-the-line>
12. http://www.ipacbc-bgtr.eu/sites/ipacbc-bgtr-105.gateway.bg/files/uploads/eu_report_turkey_bulgaria_bg_teslim_final.pdf
13. <https://www.bta.bg/bg/news/world/TR/362961-ata-albaniya-veche-ofitsialno-e-chlen-na-mehanizma-za-grazhdanska-zashtita-na-e>
14. <https://news.bg/disasters/mechanizmat-na-es-za-pomosht-pri-pozhari-tova-lvato-veche-e-aktiviran-kolkoto-prez-tsyalata-2024-g.html>
15. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_25_2056
16. <https://bntnews.bg/news/bulgaria-sends-wildfire-assistance-to-greece-1345138news.html>
17. <https://www.novinite.com/articles/233148/Bulgaria+Sends+Firefighters+to+Greece+in+EU+Wildfire+Prevention+Mission>
18. <https://btvnovinite.bg/svetut/severna-makedonija-aktivira-mehanizma-za-evropejska-pomosht-za-spravjane-s-pozharite.html>
19. <https://wwfcee.org/news/bulgaria-ranks-among-eus-worst-hit-countries-by-forest-fires-in-2025>
20. https://enlargement.ec.europa.eu/news/eu-deploys-assistance-combat-wildfires-greece-and-albania-2024-08-13_en
21. https://enlargement.ec.europa.eu/news/eu-deploys-assistance-combat-wildfires-greece-and-albania-2024-08-13_en

22. <https://indeksonline.net/en/mberrijne-n1e-shqiperi-dy-avione-rumune-per-nderhyrje-ne-vatrat-me-kritike-te-zjarreve/>
23. <https://mia.gov.al/en/two-romanian-planes-arrive-in-albania-to-intervene-in-the-most-serious-flames/>
24. <https://webalkans.eu/en/stories/eu-and-the-western-balkans-cross-border-cooperation-for-better-practices/>